

Robert Faracik

SAMORZĄDY LOKALNE A ROZWÓJ TURYSTYKI W GMINACH STREFY PODMIEJSKIEJ KRAKOWA

Zarys treści: Zaspokajanie potrzeb w zakresie turystyki i wypoczynku mieszkańców dużych miast należy do podstawowych funkcji pełnionych przez strefy podmiejskie. Badaniami objęto 38 gmin leżących w promieniu 30 km od Krakowa. Samorzady terytorialne, szczególnie na szczeblu gminnym, mają obecnie istotny wpływ na możliwości i kierunki rozwoju turystyki. Wyrazem tego są przyjęte przez nie określone cele i zadania związane z rozwojem turystyki, a zawarte m.in. w strategiach rozwoju poszczególnych gmin. W przypadku 24 gmin kwestie turystyki i wypoczynku ujęte zostały w misji gminy, a rozwój turystyki traktowany jest jako jeden z celów strategicznych. Innym aspektem działalności samorządów w tym zakresie jest współpraca międzygminna.

Słowa kluczowe: turystyka, wypoczynek, samorząd terytorialny, gmina, strategia rozwoju gminy.

Key words: tourism, leisure, regional government, gmina (community), gmina's strategy of development.

1. Wstęp

Jedną z podstawowych funkcji pełnionych przez strefy podmiejskie jest funkcja wypoczynkowa. Pojawienie się obszarów wypoczynkowych oraz budowa obiektów letniskowych wokół dużych miast w XIX w., stanowiło w niektórych przypadkach załamek tworzącej się w późniejszym okresie strefy podmiejskiej. Zaspokaja ona w dużej mierze zapotrzebowanie na wypoczynek codzienny oraz weekendowy (świąteczny). Z turystycznego punktu widzenia pojęcie strefy podmiejskiej dotyczy takiego obszaru wokół miasta, którego podstawową funkcją jest słuzenie rekreacji codziennej i cotygodniowej.

Wypoczynek na otwartej przestrzeni, a co za tym idzie wyjazdy weekendowe, stanowiły i nadal stanowią charakterystyczny składnik życia mieszkańców miast. Powszechność tego zjawiska i jego nasilenie świadczą, że ma ono wszelkie cechy trwałej społecznej potrzeby. Docenianie znaczenie obszarów stanowiących bazę tego rodzaju

Tab. 1. Atrakcyjność turystyczna środowiska przyrodniczego gmin według klas atrakcyjności
 Table 1. Tourist attractiveness of natural environment in gminas (communities) according to the attractiveness classes

Gmina	Atrakcyjność turystyczna			
	Sezonu ogólnorekreacyjnego	Dla turystyki górskiej pieszej	Sezonu zimowego – dla turystyki narciarskiej	Sezonu letniego – kąpielowego
Alwernia	III	IV	IV	IV
Biskupice	IV	IV	IV	
Brzeźnica	IV	IV		IV
Czernichów	III	IV		IV
Dobczyce	II	III	IV	III
Gdów	III	IV	IV	III
Gołcza	III	IV		IV
Igołomia-Wawrzeńczyce				IV
Iwanowice	IV			IV
Jerzmanowice-Przegonia	III	III	IV	
Kalwaria Zebrzydowska	III	III	IV	IV
Kłaj	II			III
Kocmyrów-Luborzycza	IV	IV		
Koniusza				III
Krzyszowice	II	III	IV	IV
Lanckorona	III	III	IV	IV
Liszki	III	III	IV	IV
Michałowice				IV
Mogilany	IV	IV	IV	
Myślenice	II	II	II	III
Niepołomice	IV			IV
Pcim	I	I	II	III
Proszowice				III
Raciechowice	III	III	IV	IV
Radziemice				
Siepraw	IV	IV	IV	
Skąpa	II	II	IV	IV
Skawina	IV	IV	IV	IV
Stomniki	III	IV		III
Sułkowice	II	II	III	IV
Sułszowa	III	III	IV	
Świątyniki Górne	IV	IV	IV	
Trzyciąż	IV	IV	IV	IV
Wieliczka	IV	IV	IV	IV
Wielka Wieś	III	III	IV	IV
Wiśniowa	II	II	II	IV
Zabierzów	III	III	IV	III
Zielonki				IV

I – klasa najwyższa, IV – klasa najniższa wśród gmin uznanych za atrakcyjne.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Przyrodnicze warunki...* (1984), *Atlas...* (1979).

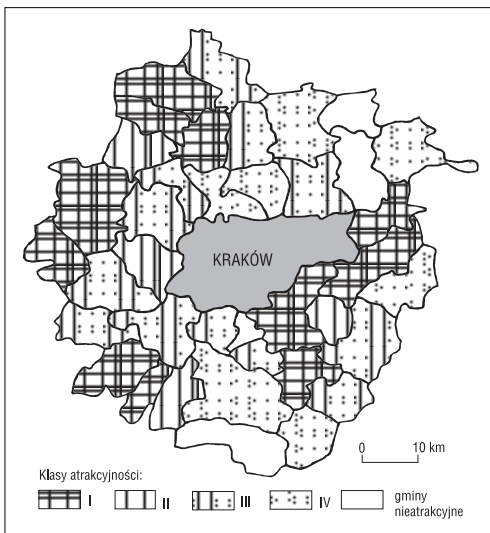
Badany obszar należy do najwcześniej zamieszkałych przez człowieka terenów w Polsce. Z czasów prehistorycznych oraz wczesnego średniowiecza zachowało się 12 grodzisk, osady oraz cmentarzyska (w tym kurhanowe), jak również obozowiska w jaskiniach i schroniskach skalnych (Faracik 2000).

Wczesne średniowiecze pozostawiło na tym obszarze także zachowane do dzisiaj budowle sakralne, w tym najstarsze kościoły romańskie w Prandocinie, Dziekanowicach oraz Wysocicach. Z późniejszych epok do najcenniejszych obiektów sakralnych należą kościoły i klasztory w Alwerni, Czernej, Imbramowicach, Kalwarii Zebrzydowskiej, Niepołomicach, Staniątkach i Wieliczce. Kilkanaście zabytkowych kościołów drewnianych znalazło się na oznakowanej trasie turystycznej znanej jako „Szlak Budownictwa Drewnianego”.

Doniosłą rolę odgrywają sanktuaria skupiające ruch pątniczy i turystyczny o zasięgu ogólnopolskim, regionalnym i lokalnym, jak i międzynarodowy. Najważniejszym obiektem tego typu jest Kalwaria Zebrzydowska, z cudownym obrazem Matki Bożej Kalwaryjskiej oraz tzw. „dróżkami” Matki Bożej i Pana Jezusa (znajdujące się na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO). Innymi miejscami kultu religijnego o znaczeniu regionalnym są: Czerna, Dziekanowice, Myślenice, Smardzowice, Staniątki, Wieliczka i Zielenice.

Ważną z turystycznego punktu widzenia grupę zabytków stanowią zachowane zamki w Niepołomicach, Wieliczce i w Sułoszowej (Pieskowa Skała) oraz ruiny zamków w Rudnie, Dobczycach, Ojcowie, Lanckoronie oraz Korzkwi (odbudowane). Jednym z najcenniejszych zabytków jest wpisana w 1978 r. na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO Kopalnia Soli w Wieliczce, stanowiąca połączenie zarówno elementów przyrodniczych jak i jednego z najstarszych na kontynencie europejskim czynnych zakładów produkcyjnych. Niewątpliwie atrakcją turystyczną stanowią pozostałości XIX-wiecznych austriackich fortyfikacji twierdzy Kraków, zachowane na obszarze gminy Wielka Wieś i Zielonki.

Łącznie na badanym obszarze znajduje się około 7,7 tys. obiektów zabytkowych, z czego około 4,7 tys. to domy i inne budynki mieszkalne, a około 1,7 tys. to budynki gospodarcze, najczęściej związane z budynkami mieszkalnymi (ryc. 2).

Ryc. 2. Atrakcyjność kulturowa
Figure 2. Cultural attractiveness

Źródło: opracowanie własne.

3. Wybrane elementy sytuacji ekonomicznej badanych gmin

Znaczne zróżnicowanie warunków naturalnych badanego obszaru przekłada się bezpośrednio na zróżnicowanie gospodarcze i infrastrukturalne. Widoczne jest to przede wszystkim w rolnictwie, m.in. w silnie zróżnicowanej strukturze użytkowania gruntów w badanych gminach.

Najwyższym udziałem użytków rolnych odznaczają się gminy północnej i północno-wschodniej części obszaru badań: Radziemice (91,4%), Proszowice (89,6%), Koniusza (88,0%), Iwanowice (87,4%). Najmniej użytków rolnych występuje natomiast w gminach południowej części: Klaj (36,1%), Pcim (41,0%), Dobczyce (47,5%) i Krzeszowice (48,1%). Łącznie użytki rolne zajmują około 68% powierzchni badanego obszaru.

W strukturze użytków rolnych przeważają grunty orne (77,2%), przy czym w gminach o najlepszych warunkach glebowych (położonych na Płaskowyżu Proszowickim, Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej oraz Wyżynie Miechowskiej) udział ich sięga powyżej 90%: Iwanowice 96,0%, Trzyciąż 94,4%, Gołcza 94,1%, Słomniki 93,9%.

Według danych GUS w 2001 roku na obszarze badanych gmin funkcjonowało łącznie około 40 tys. podmiotów gospodarczych. Najwięcej zarejestrowanych było w gminach miejsko-wiejskich, w tym do czołówki pod tym względem należą: Wieliczka (4075), Skawina (3424), Myślenice (3262), Kalwaria Zebrzydowska (2747) oraz Krzeszowice (2591). Zróżnicowanie to odzwierciedla wskaźnik mierzony liczbą podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców. Do najdynamiczniej rozwijających się gmin w tym zakresie należy zaliczyć Kalwarię Zebrzydowską (144,5 podmiotów gospodarczych na 1000 mieszk.), Świątniki Górne (105,9), Zielonki (101,2), Siepraw (95,7) oraz Wieliczkę (91,0). Najniższe wskaźniki mają natomiast gminy rolnicze, położone głównie w północnej i północno-wschodniej części obszaru badań: Koniusza (35,0), Igołomia-Wawrzeńczyce (44,1), Sułoszowa (44,9), Radziemice (45,0), Gołcza (48,6) oraz niektóre gminy południowej części, szczególnie Raciechowice (45,1) oraz Pcim (54,9).

Na badanym obszarze zauważyć można także duże dysproporcje w infrastrukturze technicznej, zwłaszcza sieci wodociągowej, kanalizacyjnej oraz gazowej. W 2001 r. we wszystkich badanych gminach istniała sieć wodociągowa. Gęstość wodociągowej sieci rozdzielczej (wyrażona w km/km² powierzchni gminy) zamykała się między wartościami 0,0 (Pcim) a 3,3 (Świątniki Górne). Sieci kanalizacyjnej nie posiadało w sumie 9 gmin, a jej gęstość (w km/km²) wahała się od 0,0 w Igołomi-Wawrzeńczykach do 1,0 w Zielonkach. Sieci gazowej pozbawiona była tylko jedna gmina – Raciechowice. W pozostałych gminach jej gęstość (wyrażona w m sieci rozdzielczej na km²) zamykała się między wartościami 167 (Radziemice) a 8552 (Wieliczka).

Zróżnicowanie sytuacji społeczno-gospodarczej badanych gmin znajduje odbicie w wielkości i strukturze dochodów oraz wydatków budżetowych. Istotnym miernikiem rozwoju społeczno-gospodarczego jest zaangażowanie samorządów gminnych w proces inwestycyjny. Wydatki na inwestycje służą bowiem podniesieniu poziomu wyposażenia infrastrukturalnego, co w dalszej konsekwencji prowadzi do podwyższenia poziomu życia mieszkańców i rozwoju społeczno-gospodarczego. Najwyższym udziałem wydatków inwestycyjnych w całości wydatków budżetowych cechują się głównie gminy bezpośrednio sąsiadujące z Krakowem.

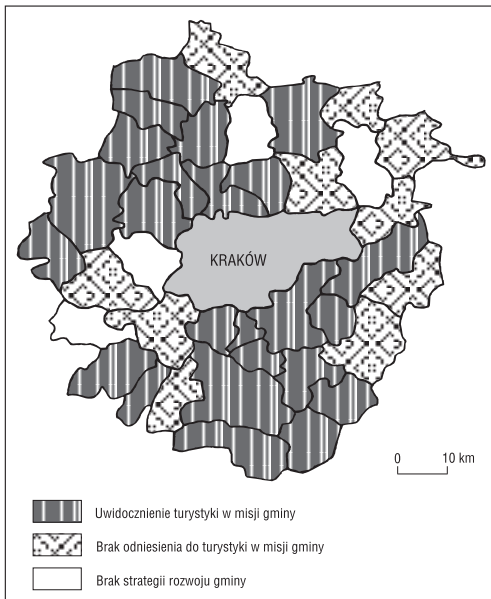
4. Turystyka w strategiach rozwoju gmin i działaniach władz samorządowych

Istotnym czynnikiem wpływającym na możliwości i kierunki rozwoju turystyki na szczeblu lokalnym są obecnie samorządy terytorialne, zwłaszcza szczebla gminnego. Przeprowadzony w latach 90. XX w. proces decentralizacji doprowadził bowiem do przekazania gminom szeregu uprawnień w zakresie kształtowania lokalnej gospodarki. Władze samorządowe stały się faktycznym gospodarzem terenu, odpowiedzialnym za określanie kierunków rozwoju gminy, opracowanie planów rozwojowych oraz wprowadzanie ich w życie.

Wyrazem polityki turystycznej, prowadzonej przez samorządy gmin strefy podmiejskiej Krakowa, są przyjęte przez nie cele i zadania związane z rozwojem turystyki. Zostały one określone w dwojakiego rodzaju dokumentach. Pierwszym z nich jest strategia rozwoju gminy – dokument odnoszący się do sfery społeczno-ekonomicznej. Drugim natomiast jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Do dalszej analizy wykorzystane zostały przede wszystkim zapisy strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, jako dokumentu będącego wyrazem woli ogółu mieszkańców, wypracowanego podczas wspólnych spotkań. Spośród badanych gmin tylko cztery nie dysponowały tego typu dokumentem (Brzeźnica, Iwanowice, Liszki, Koniusza).

Badane gminy w różnicowany sposób podchodzą w swoich dokumentach planistycznych do kwestii rozwoju turystyki. Spośród 38 gmin ponad połowa odnosi się w swojej misji do turystyki. W wielu przypadkach zaakcentowanie spraw turystyki jest bardzo wyraźne. Świadczyć to może o silnie proturystycznym nastawieniu władz lokalnych i mieszkańców. Niektóre gminy precyzują w misji nawet rodzaj turystyki, który zamierzają rozwijać. Przykładem może być Kalwaria Zebrzydowska, która silnie akcentuje rozwój turystyki pielgrzymkowej oraz Sułszowa określająca się jako ośrodek turystyki aktywnej i edukacyjnej dla aglomeracji śląskiej i krakowskiej. Znaczna część gmin ogranicza się jednak do ogólnego zapisu, dołączając turystykę do szeregu innych funkcji, które zamierza rozwijać (ryc. 3).

Pomimo zróżnicowanego ujęcia turystyki w misji gminy, przeważająca

Ryc. 3. Turystyka w misji gminy

Figure 3. Tourism included in the gmina's mission

Źródło: opracowanie własne.

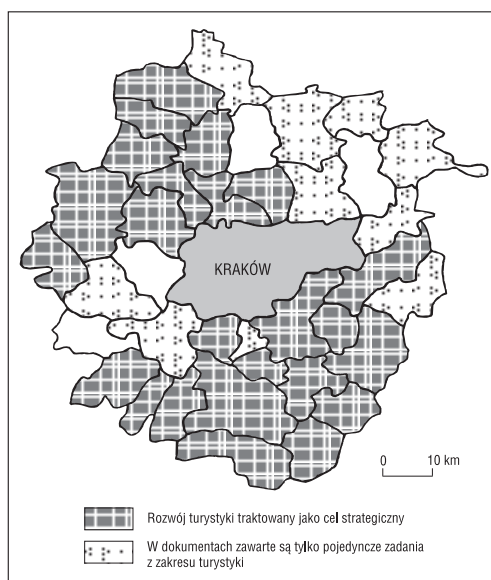
część gmin przyjmuje w tym zakresie jeden lub kilka celów strategicznych, dołączając do nich zespół szczegółowych zadań (ryc. 4). Dotyczy to przede wszystkim gmin położonych w północno-zachodniej, zachodniej i południowej części badanego obszaru. Stosunkowo rzadko cele strategiczne dotyczące turystyki przyjmują gminy z terenu Wyżyny Miechowskiej oraz gminy cechujące się rozwiniętą funkcją przemysłową (np. Skawina). Jednak i w ich przypadku obserwuje się pojedyncze zadania, których realizacja może przyczynić się do rozwoju funkcji turystycznej (np. tworzenie oferty kulturalnej gminy z przeznaczeniem zarówno dla mieszkańców, jak i osób odwiedzających gminę, budowa urządzeń sportowych).

Do najczęściej przyjmowanych przez samorządy celów i zadań z zakresu turystyki należą (tab. 2):

- stymulowanie rozwoju bazy noclegowej, w tym wspieranie powstawania nowych obiektów hotelarskich oraz rozwój sieci gospodarstw agroturystycznych,
- rozwój sieci szlaków pieszych, ścieżek rowerowych itp. urządzeń,
- zagospodarowanie terenów rekreacji na wolnym powietrzu, zwłaszcza terenów stwarzających możliwość rekreacji wodnej,
- budowa i modernizacja obiektów sportowych,
- ochrona dziedzictwa kulturowego i kreowanie związanej z nim oferty kulturalnej gminy przeznaczonej dla gości,
- promocja i informacja turystyczna,
- współpraca z instytucjami zewnętrznymi, działającymi na rzecz rozwoju turystyki.

Zadania te w ujęciu poszczególnych gmin nie składają się na całościowy obraz rozwoju funkcji turystycznej. Tylko w przypadku kilku gmin analiza ich dokumentów planistycznych pozwala na określenie pożądanego stanu rozwoju turystyki. Sytuacja taka ma miejsce w przypadku Alwerni, Dobczyc, Kalwarii Zebrzydowskiej, Krzeszowic, Lanckorony, Myślenic czy Wieliczki.

Większość z gmin przyjmujących turystykę jako nadrzędny kierunek rozwoju, wskazuje na potrzebę rozbudowy bazy noclegowej. Władze lokalne skłaniają się zarówno do stymulowania budowy nowych obiektów typu hotelarskiego, jak i tworzenia sieci gospodarstw agroturystycznych. Wynika to przede wszystkim ze stosunkowo słabego

Ryc. 4. Miejsce turystyki w strategii rozwoju gminy

Figure 4. Place of tourism in the gmina's strategy of development

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 2. Kierunki działań na rzecz rozwoju turystyki w świetle gminnych dokumentów planistycznych
 Table 2. Directions of activities for the development of tourism in the light of documentary evidence of gminas (communities)

Gmina	Symulowanie rozwoju agroturystyki	Stymulowanie rozwoju infrastruktury turystycznej i paraturystycznej				Zagospodarowanie terenów rekreacyjnych	Działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego	Kreowanie oferty kulturalnej jako atrakcji	Promocja turystyczna	Tworzenie organizacji gminnych i pozagminnych działających na rzecz rozwoju turystyki
		Baza noclegowa	Szlaki	Infrastruktura sportowa	Inne urządzenia					
Alwernia	x	x	x	x	x	x	-	x	x	x
Biskupice	x	x	x	x	x	-	-	-	-	-
Brzeźnica	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Czernichów	-	-	-	x	-	-	x	-	-	-
Dobczyce	x	x	x	x	x	x	x	x	x	-
Gdów	x	x	x	x	x	-	-	-	x	-
Gołcza	-	-	-	-	x	-	-	-	x	-
Igołomia-Wawrzeńczyce	-	-	x	-	-	-	x	x	x	-
Iwanowice	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jerzmanowice-Przegonia	x	x	x	x	x	x	-	-	x	x
Kalwaria Zebrzydowska	-	x	x	x	x	x	-	x	x	-
Klaj	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kocmyrów-Luborzycza	-	-	-	x	-	x	x	x	-	-
Koniusza	-	-	-	x	-	-	x	-	-	-
Krzyszowice	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Lanckorona	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Liszki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Michałowice	-	-	-	-	x	-	-	-	-	-
Mogilany	-	x	x	-	-	-	x	-	x	-
Myślenice	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Niepołomice	x	x	x	x	x	x	-	x	x	-
Pcim	x	-	x	x	x	x	x	x	x	-
Proszowice	x	-	-	-	-	-	-	x	-	x
Raciechowice	x	x	x	x	-	-	-	-	x	-
Radziemice	x	-	x	-	-	-	-	-	-	-
Siepraw	-	-	x	x	-	x	x	-	-	-
Skała	-	-	-	x	x	-	x	-	x	x
Skawina	-	-	-	x	-	-	x	-	-	-
Stomniki	x	-	-	x	-	x	x	-	-	-
Sułkowice	x	x	x	x	x	x	-	x	x	-
Sułszowa	x	-	x	-	x	x	-	-	x	x
Świątniki Górne	x	x	x	x	-	-	x	-	x	-
Trzyciąż	x	x	-	-	-	x	-	-	x	-
Wieliczka	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Wielka Wieś	x	x	x	x	x	x	-	-	x	x
Wiśniowa	x	x	x	x	x	x	-	x	x	-
Zabierzów	x	x	x	x	x	x	x	x	x	-
Zielonki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Źródło: badania własne.

rozwoju bazy noclegowej na omawianym obszarze. Ciekawym rozwiązaniem w tym zakresie są próby adaptacji obiektów zabytkowych na bazę noclegową. Zadania takie przyjęły Krzeszowice oraz Niepołomice. Szczególnie dużo gmin kładzie silny nacisk na rozwój gospodarstw agroturystycznych. Cel bądź zadanie związane z rozwojem tej formy turystyki pojawia się w 19 gminach (tab. 2). Gminy wiążą z agroturystyką możliwość rozwoju ekologicznych form rolnictwa np. Lanckorona, Niepołomice, Pcim.

Równie ważnym i często pojawiającym się w gminnych dokumentach planistycznych zadaniem jest modernizacja i tworzenie nowych szlaków i tras turystycznych. Dotyczy to głównie budowy ścieżek rowerowych (np. Alwernia, Biskupice, Dobczyce, Gdów, Kalwaria Zebrzydowska, Mogilany, Niepołomice, Pcim, Sułkowice, Świątniki Górne, Zabierzów) oraz poprawy stanu technicznego dotychczas funkcjonujących szlaków pieszych. W kilku gminach przewiduje się także tworzenie ścieżek edukacyjnych (przyrodniczych i historycznych; np. Dobczyce, Krzeszowice, Pcim), szlaków konnych (np. Michałowice, Sułoszowa, Zabierzów), kajakowych (Michałowice), tras dla narciarstwa biegowego. Cenną inicjatywę w tym zakresie wykazują gminy z terenu Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Koncentrują się one na projektach regionalnych szlaków turystycznych np. Jurajski Pierścień – projekt trasy samochodowej realizowany przez gminy: Alwernia, Czernichów, Jerzmanowice-Przeżinia, Krzeszowice, Liszki, Wielką Wieś, Zabierzów w porozumieniu z Zespołem Jurajskich Parków Krajobrazowych woj. małopolskiego, Szlak Rowerowy Orlich Gniazd – projekt koordynowany przez Związek Gmin Jurajskich, czy Kraków-Wiedeń Greenways – międzynarodowy projekt wdrażany przez Fundację Partnerstwo dla Środowiska.

Wśród zadań związanych z tworzeniem terenów rekreacyjnych zwraca uwagę nastawienie gmin na tworzenie terenów rekreacji wodnej. Zadania w tym zakresie przyjęły takie gminy jak: Alwernia (rozszerzenie oferty rekreacyjnej Zalewu „Skowronek”), Dobczyce (opracowanie planu zagospodarowania turystycznego brzegów Zbiornika Dobczyckiego, zagospodarowanie brzegów Rzeki Raby – m.in. utworzenie parku rekreacji wodnej), Krzeszowice (kąpielisko w Miękini z zapleczem dla rekreacji: wędkarstwo, sporty wodne), Siepraw (przystań żeglarska w Zakliczynie), Sułkowice (budowa zalewu na rzece Gościbia), Trzyciąż (budowa zbiornika retencyjnego na Dłubni), Wielka Wieś. Kilka gmin wiąże rozwój turystyki z turystyką zimową. Tereny rekreacji zimowej zamierzają tworzyć m.in: Alwernia (wyciąg narciarski), Lanckorona (budowa wyciągu na Górę Zamkową; odtworzenie dawnego toru saneczkowego), Wiśniowa (budowa wyciągów narciarskich). Warto wspomnieć także o gminie Krzeszowice, która dąży do zbudowania zaplecza dla rozwoju sportów ekstremalnych (wspinaczka skałkowa, kolarstwo ekstremalne) oraz wspierania rozwoju zagospodarowania terenów wokół nowo powstałego pola golfowego w Paczółtowicach.

Pomimo, że prawie wszystkie z badanych gmin przewidują w swoich strategiach budowę nowych obiektów sportowych, to zadania z tym związane są w głównej mierze kierowane na zaspokojenie potrzeb lokalnej społeczności. Gminy najczęściej planują budowę nowych boisk sportowych i sal gimnastycznych. Rzadziej pojawia się kwestia budowy krytych pływalni (np. Jerzmanowice-Przeżinia, Krzeszowice) czy kortów tenisowych.

Kolejną grupę stanowią zadania związane z ochroną dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Trzeba jednak podkreślić, że o ile problematyka dziedzictwa kultu-

rowego przewija się w strategiach gminnych dość często, o tyle problemy ochrony środowiska pojawiają się jedynie w kilku gminach, gdzie wspomina się o tworzeniu nowych obszarów chronionych czy powstaniu ośrodków edukacji ekologicznej (np. Krzeszowice, Niepołomice, Pcim). Większość samorządów zwraca jednak uwagę na konieczność rozbudowy sieci wodociągowo-kanalizacyjnej, co wpłynęłoby korzystnie na stan środowiska przyrodniczego. Wśród zadań związanych z dziedzictwem kulturowym na szczególną uwagę zasługują inicjatywy prowadzące do utworzenia nowych placówek muzealnych m.in.: w Alwerni utworzenie samorządowego muzeum pożarnictwa, a w Igołomi-Wawrzeńczykach izby regionalnej. W kilku gminach zakłada się przeprowadzenie kompleksowych prac konserwacyjnych w najcenniejszych pod względem historycznym i architektonicznym obiektach np.: w Dobczycach – zamek, w Krzeszowicach – Pałac Potockich i zamek Tenczyn, w Lanckoronie – restauracja zabudowań na rynku oraz rekonstrukcja ruin zamku, w Skawinie – zabudowania wokół rynku. Natomiast praktycznie wszystkie gminy zakładają popularyzację swojego dziedzictwa kulturowego poprzez organizację imprez kulturalnych lub kulturalno-sportowych, skierowanych do szerokiego kręgu odbiorców.

Odrębną grupę zadań związanych z rozwojem turystyki stanowi promocja i informacja turystyczna. Warunki gospodarki rynkowej wymusiły na gminach konieczność podejmowania działań powszechnie uznawanych za domenę sektora biznesu. Dotarcie do potencjalnego nabywcy i przekazanie mu informacji o oferowanym produkcie, jego walorach, miejscu i możliwościach zakupu itp. stały się warunkiem sukcesu na wolnym rynku. Stąd też władze lokalne myśląc o rozwoju turystyki muszą dążyć do tego, aby oferta gminna była powszechnie znana i uznawana za atrakcyjną. O wyborze miejsca wypoczynku w pierwszym rzędzie decyduje bowiem ogólny wizerunek regionu i miejscowości, a dopiero później konkretna usługa turystyczna.

Chociaż wszystkie badane gminy wskazują w swoich dokumentach na konieczność podejmowania działań z zakresu promocji, to tylko w niektórych przypadkach są one związane z promocją turystyczną. Gminy definiują zadania z tego zakresu bardzo ogólnie, ograniczając się przy tym albo do samego zapisu o konieczności promocji albo wymieniając możliwe do zastosowania narzędzia promocji, jak np. publikacja mapy, opracowanie witryny internetowej. Z analizy strategii gminnych wynika, że większość gmin nie ukierunkowuje swoich działań promocyjnych na konkretnego odbiorcę ani w ujęciu geograficznym, ani w odniesieniu do konkretnych cech społeczno-ekonomicznych. Dość rzadko pojawiają się w tych strategiach zadania związane z tworzeniem lokalnych i regionalnych sieci informacji turystycznej. Zadania takie przyjęły między innymi: Dobczyce, Myślenice, Pcim, Sułoszowa, Wieliczka.

5. Współpraca międzygminna na rzecz rozwoju turystyki

Ważnym aspektem działalności samorządów gminnych na rzecz rozwoju turystyki jest współpraca międzygminna, która pozwala na połączenie ograniczonych środków finansowych i prowadzenie wspólnej polityki w tym zakresie. Chociaż zadania z tego zakresu przyjęło tylko kilka badanych gmin, to zauważyć trzeba, że wiele z nich funkcjonuje w podobnych strukturach od kilku lat.

Długie tradycje w tym zakresie mają gminy położone w północno-zachodniej części badanego obszaru, które współpracują już od początku lat 90. w ramach Związku Gmin Jurajskich. Związek utworzony został w 1991 r. i skupia obecnie m.in. 10 gmin objętych badaniami (Alwernia, Gołcza, Iwanowice, Jerzmanowice-Przegonia, Krzeszowice, Michałowice, Sułoszowa, Trzyciąż, Wielka Wieś i Zielonki). Główne cele Związku Gmin Jurajskich to: promocja turystyczna całego regionu Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, wspieranie rozwoju turystyki wiejskiej oraz pobudzanie przedsiębiorczości w sferze turystyki. W 2001 r. gminy członkowskie Związku wypracowały całościową wizję rozwoju turystyki na terenie Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej i jej obrzeży (*Strategia...* 2001), stawiając na rozwój takich form turystyki jak turystyka aktywna i specjalistyczna, turystyka edukacyjna, turystyka wiejska, turystyka weekendowa i turystyka pobytowa. Gminy członkowskie przejęły na siebie zadania związane m. in. ze wspieraniem z budżetu gminnego przedsięwzięć inwestycyjnych, stymulowaniem rozwoju działalności turystycznej poprzez stosowanie systemu ulg podatkowych, rozwijanie infrastruktury turystycznej oraz promocję i informację turystyczną.

Kolejnym forum współpracy międzygminnej na polu turystyki, w które włączyły się badane gminy jest, Małopolska Organizacja Turystyczna. Powstała ona w 2001 r. i od początku swojego istnienia stanowi miejsce współpracy przedstawicieli samorządów terytorialnych oraz podmiotów gospodarczych sektora turystyki. Do jej głównych celów należą m.in.: kreowanie i promowanie wizerunku Krakowa i regionu na rynkach turystycznych w kraju i zagranicą, wspieranie rozwoju turystyki zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Małopolskiego, podnoszenie kwalifikacji kadr turystycznych, integracja środowisk turystycznych. Wśród gmin zaangażowanych w działalność Małopolskiej Organizacji Turystycznej należy wymienić Czernichów, Raciechowice, Skałę i Wiśniową.

Obok organizacji turystycznej na szczeblu regionalnym obserwuje się obecnie tendencje do tworzenia przez gminy lokalnych organizacji turystycznych. Na omawianym obszarze powstała jedna tego typu organizacja, a mianowicie stowarzyszenie „Zapomniany raj – turystyczna podkova”, skupiające gminy powiatu myślenickiego: Sułkowice, Pcim, Tokarnia, Wiśniowa, Raciechowice, Dobczyce oraz powiat myślenicki. Opracowana strategia rozwoju turystyki na tym obszarze obejmuje zindywidualizowaną dla każdej z gmin ofertę możliwych rozwiązań w zakresie rozwoju turystyki.

6. Zakończenie

Władze samorządowe widzą w turystyce czynnik aktywizujący gminę pod względem społeczno-gospodarczym. Część gmin w sposób bezpośredni akcentuje rozwój turystyki w strategiach rozwoju, a nawet wskazuje na pożądane formy ruchu turystycznego, które powinny się rozwijać na ich terenie. Należy jednak stwierdzić, że badane gminy w różny sposób podchodzą do problematyki rozwoju turystyki. Przejawia się to zarówno w randze, jaką przypisuje się turystyce w całości działań na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, jak i w zakresie zadań z tym związanych.

Na rozwój turystyki nastawiają się przede wszystkim gminy odznaczające się dużą atrakcyjnością środowiska przyrodniczego, czyli głównie te położone w Karpatach

oraz na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej. Walory środowiska przyrodniczego są najczęściej wskazywane jako atut badanych gmin. W walorach kulturowych upatrują możliwości rozwoju turystyki tylko nieliczne gminy, na których obszarze zlokalizowane są zabytki najwyższej rangi.

Najmniejsze zainteresowanie problematyką aktywizacji społeczno-ekonomicznej poprzez rozwój turystyki wykazują gminy północno-wschodniej części badanego obszaru, czyli leżące na Płaskowyżu Proszowickim i Wyżynie Miechowskiej, które w zasadzie całą swoją przyszłość wiążą z towarowym rolnictwem, którego rozwojowi sprzyjają warunki naturalne.

Wśród zadań stawianych sobie przez samorządy dominują te związane z rozwojem bazy noclegowej, w tym bazy agroturystycznej, szlaków pieszych i rowerowych oraz przystosowaniem terenów do wypoczynku na wolnym powietrzu. Dużą rolę zwraca się na modernizację infrastruktury, z której korzystają także sami mieszkańcy, jak stadiony i boiska sportowe.

Coraz większą uwagę władze gminne przywiązują do współpracy zarówno międzygminnej, jak i z podmiotami gospodarczymi, co ma ułatwić realizację celów związanych z rozwojem turystyki i wypoczynku. Przykładem może być Związek Gmin Jurajskich, którego działalność wiąże się m.in. z podejmowaniem wspólnych przedsięwzięć z zakresu turystyki, w tym promocji turystycznej. Badane gminy są również członkami regionalnych (Małopolska Organizacja Turystyczna) oraz lokalnych organizacji turystycznych.

Literatura

- Atlas miejskiego województwa krakowskiego*, 1979, PAN Oddział Kraków, Urząd Miasta Krakowa, Kraków.
- Faracik R., 2000, *Zabytki archeologiczne jako obiekty zainteresowania turystycznego na przykładzie Krakowa i okolic*, Prace Geograficzne, IGiGP UJ, 106, 141-149.
- Król B., 1980, *Funkcje, program oraz zasady kształtowania struktury przestrzennej rekreacji na obszarach podmiejskich*, Sekcja Zagospodarowania Rekreacyjnego TUP, 106, 32-63.
- Król B., 1985, *Porównanie funkcjonalno-przestrzenne rozwiązań wypoczynku weekendowego w wybranych aglomeracjach Europy w latach siedemdziesiątych*, Problemy Turystyki, 3, 83-103.
- Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju turystycznych form rekreacji w strefie wyżynnej i górskiej*, 1984, Problem węzłowy 10.7, Zadanie II.1.7., pod kierunkiem J. Warszyńskiej, maszynopis, Kraków.
- Strategia rozwoju turystyki na terenie Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej*, 2001, Związek Gmin Jurajskich, Ogrodzieniec.
- Materiały źródłowe: Strategie rozwoju gmin obszaru badań

Local governments and the development of tourism in gminas (communities) situated within the Kraków suburban zone

Summary

The suburban zones' major function is to satisfy needs of the residents of big cities in regard to tourism and leisure time. First of all, within the suburban zones, everyday and weekly leisure activities are organized, thus, the overnight accommodation potential is limited. The spatial scope of the study comprises 38 gminas located within an about 30 kilometres radius around Kraków.

Regions in the vicinity of Kraków are geographically diverse, and this fact results in their tourist attractiveness. With regard to their nature, gminas, which are particularly outstanding, are in the Beskidy Mountains and in the Krakowsko-Częstochowska Upland. The cultural attractiveness of those gminas is of importance, too. There are numerous historic monuments representing all architectural periods and styles; two sites are entered into the UNESCO World Heritage: The Historical Salt Mine in Wieliczka and the Complex of Monasteries in Kalwara Zebrzydowska.

Presently, regional governments, especially the gminas' governments are all-important when deciding about the potentials and directions of tourism development. Their decisive influence is expressed in the form of special objectives and targets connected with the development of tourism; the targets and objectives are included, among other things, in the strategies of development of individual gminas. Within the study area, there are only four gminas, which, so far, have not elaborated any strategy of their development. As for 24 gminas, the tourism- and leisure-related issues have been incorporated into the missions of those gminas, and the development of tourism is deemed one of the strategic targets. The scope of tourism comprises the following key targets: developing accommodation facilities and networks of walking paths and bike tracks; developing open air sites for recreation; promotion; tourism information. Co-operation among individual gminas is another aspect of the activities run by local governments. A good example of the co-operation between gminas is the Union of Jurassic Gminas (Związek Gmin Jurajskich) embracing 10 gminas, lying in the zone under the study, from among all the gminas – members of the Union. The Małopolska Tourist Organization (Małopolska Organizacja Turystyczna) has also set the co-operation among representatives of local governments and regional entities running economic activities within the tourist sector to be its objective. Local tourist organizations are established, for example „The forgotten Paradise – a tourist horseshoe” embracing the gminas belonging to the Myślenice powiat.

Robert Faracik
Institut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Jagielloński
Kraków

